

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ІЗ ВИПРОБУВАННЯМ ЗА ВЧИНЕННЯ ТЯЖКИХ ТА ОСОБЛИВО ТЯЖКИХ ЗЛОЧИНІВ: ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ

RELEASE FROM SERVICE OF SENTENCE WITH TRIAL FOR COMMITTING FELONY AND PARTICULARLY SERIOUS CRIME: ISSUES OF CRIMINAL LAW

Парасюк Н.М., к.ю.н.,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

*Інститут права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Застосування за вчинення кримінальних правопорушень комплексу примусових і заохочувальних заходів є важливою гарантією забезпечення реалізації завдань кримінального закону. У цій статті акцентується увага на тому, що законодавча конструкція заохочувальної норми, яка передбачає підстави й умови звільнення від відбування покарання з випробуванням, спотворює процес гуманізації кримінальної відповідальності. Аналіз судової практики дозволяє констатувати надмірну реалізацію заохочувального впливу, особливо щодо вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Градус напруги підсилюється ще й тим, що розглядуваний вид звільнення від відбування покарання з випробуванням не належить до імперативних (обов'язкових) видів заохочення. У кожному конкретному випадку суд має переконати суспільство у тому, що ухвалене рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням узгоджується із принципом гуманізму, і дійсно виправлення засудженого є можливим без відбування покарання. Констатовано, що чинна редакція ст. 75 Кримінального кодексу України передбачає надто широкі межі для суддівського угляду. На підставі системного аналізу законодавчо передбачуваних винятків для застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням зроблено висновок про відсутність єдиних підходів до можливості застосувати заохочення. В одних випадках наявна заборона на звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення кримінального проступку, а в інших випадках визнається обґрунтованим звільнення і за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Запропоновано підвищити тривалість іспитового строку для осіб засуджених за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, а також обмежити можливість звільнення від відбування покарання з випробуванням для осіб, котрі вчинили нове кримінальне правопорушення під час іспитового строку, а також для тих осіб, які були раніше засуджені за вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

Ключові слова: покарання, примус, кримінальна відповідальність, заохочення, звільнення від відбування покарання з випробуванням, кримінальний проступок, нетяжкий злочин, тяжкий злочин, особливо тяжкий злочин, ступінь тяжкості кримінального правопорушення, іспитовий строк.

The use of a set of coercive and incentive measures for committing criminal offenses is an important guarantee of ensuring the implementation of the tasks of the criminal law. This article emphasizes that the legislative structure of the incentive norm, which provides for the grounds and conditions of release from probation, distorts the process of humanization of criminal liability. The analysis of judicial practice allows to state the excessive implementation of the incentive influence, especially in relation to the commission of serious and especially serious crimes. The degree of stress is further exacerbated by the fact that this type of release from probation does not belong to the mandatory (mandatory) types of incentives. In each case, the court must convince the public that the decision to release from probation is in line with the principle of humanism and, indeed, the correction of a convict is possible without serving a sentence. It was stated that the current version of Article 75 of the Criminal Code of Ukraine provides too wide limits for judicial review. Based on a systematic analysis of statutory exceptions for probation, it is concluded that there are no uniform approaches to the possibility of applying incentives. In some cases, there is a ban on release from serving a sentence with probation for committing a criminal offense, and in other cases, dismissal for committing serious and especially serious crimes is considered justified. It is proposed to increase the length of probation for persons convicted of serious and especially serious crimes, as well as to limit the possibility of release from probation for persons who committed a new criminal offense during the probation period, as well as for those who were previously convicted of committing a serious or especially serious crime.

Key words: punishment, coercion, criminal liability, incentives, release from serving a probation sentence, criminal offense, petty offense, felony, particularly serious crime, severity of the criminal offense, probation.

Постановка проблеми. Покарання є класичною формою реалізації кримінальної відповідальності, пов'язаною з осудом засудженої особи. Водночас за останні два десятиріччя констатується суттєве скорочення практики застосування покарання, дедалі частіше застосовуються різноманітні заохочувальні заходи. Безумовно, це слід визнати одним із проявів активної гуманізації кримінально-правового впливу. Витоки цього принципу закріплені у міжнародних нормативних актах. П. 2.3. Мінімальних стандартних правил ООН щодо заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням (Токійських правил), від 14 грудня 1990 р. передбачено, що для забезпечення більшої гнучкості відповідно до характеру і ступеня тяжкості правопорушення, особистості та біографії правопорушника, а також інтересів захисту суспільства, щоб уникнути невинуватого застосування тюремного ув'язнення, система кримінального правосуддя повинна передбачати широкий вибір заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням, від досудових до позасудових заходів [1].

Окремий вектор цього процесу схиляється до звільнення від відбування покарання із випробуванням, що передбачено окремими статтями розділів XII та XV Загальної частини КК України. Про роль цього заохочувального

заходу у системі кримінально-правового впливу можна зробити висновки, аналізуючи дані судової статистики.

Місцеві загальні суди звільнили від відбування покарання з випробуванням [2–4]:

– у 2017 р. – 29,4 тис. осіб, або 38,3% у загальній кількості звільнених від покарання та його відбування, у т. ч. за вчинення тяжких злочинів звільнено від відбування покарання з випробуванням 14,1 тис. засуджених, або 47,8% від загальної кількості звільнених із випробуванням осіб, а за особливо тяжкі – 105 осіб, або 0,4%;

– у 2018 р. – 28,1 тис. осіб, або 38,1% у загальній кількості звільнених від покарання та його відбування, у т. ч. за вчинення тяжких злочинів звільнено від відбування покарання з випробуванням 13,7 тис. засуджених, або 48,9% від загальної кількості звільнених із випробуванням осіб, а за особливо тяжкі – 134 особи, або 0,5%;

– у 2019 р. – 26,7 тис. осіб, або 38% у загальній кількості звільнених від покарання та його відбування, у т. ч. за вчинення тяжких злочинів звільнено від відбування покарання з випробуванням 12,9 тис. засуджених, або 48,2% від загальної кількості звільнених із випробуванням осіб, а за особливо тяжкі – 133 особи, або 0,5%.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням щорічно представлене стабільно високим показником у загальній кількості випадків звільнення від покарання та його відбування. Особливо привертає увагу той факт, що у структурі звільнених від відбування покарання з випробуванням близько 50% становлять випадки звільнення засуджених за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. З огляду на це суперечливою є кримінально-правова природа цього виду звільнення в контексті, зокрема, можливості встановити виправність осіб, засуджених за вчинення найбільш тяжких видів кримінальних правопорушень, протягом встановленого у кримінальному законі іспитового строку. У зв'язку з цим потребують теоретичного опрацювання проблемні аспекти визначення підстав та умов цього виду звільнення, порядку його застосування та можливості диференціювати ці передумови залежно від ступеня тяжкості злочину, за вчинення якого засуджена особа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні розробки цієї сфери кримінально-правового регулювання проводили О.П. Горох, О.О. Книженко, А.О. Клевцов, Є.О. Письменський, Ю.А. Пономаренко та ін. Водночас перспективним напрямом для дослідження цієї сфери кримінально-правових відносин є встановлення придатності законодавчої конструкції звільнення від відбування покарання з випробуванням для запобігання вчиненню кримінальних правопорушень різного ступеня тяжкості.

Метою наукової розвідки є кримінально-правова оцінка доцільності застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів.

Виклад основних положень. Репресивний характер покарання як основної форми реалізації кримінальної відповідальності зумовлюється першочерговою метою, а саме карою, яка є відплатою за вчинене кримінальне правопорушення. Превентивна роль покарання є другою. Ю.А. Пономаренко справедливо відзначає, що «кара є не кінцевою, а проміжною метою кримінальної відповідальності – через неї досягається віддалена й остаточна мета як цього правового засобу, так і усього кримінального права загалом – запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень» [5, с. 15]. Звільнення від відбування покарання з випробуванням як одна із форм реалізації кримінальної відповідальності, на відміну від осуду у виді призначення покарання та реального його відбування, забезпечує виконання запобіжної функції, але уже заохочувальними заходами. Висловлюючи вотум довіри, держава, якщо вбачає можливість виправлення засудженого без відбування покарання, дає ще один шанс засудженій особі для переосмислення своєї поведінки та стимулювання до законослухняного способу життя.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням є факультативним та умовним заходом кримінально-правового характеру. Окрім цього, розглядуваний захід є додатком до основної форми примусу. Звідси виправданим буде назвати звільнення від відбування покарання певним винятковим заходом, який має застосовувати лише у випадках, коли обставини у сукупності дозволяють констатувати зміну суспільної небезпеки засудженої особи. Під час вчинення кримінального правопорушення особа набуває найбільшого ступеня суспільної небезпеки. Подальша посткримінальна поведінка може свідчити про позитивну динаміку змін, що відбулися після переосмислення кримінально-протиправного вчинку, однак висновок про відмову реального застосування покарання лише на підставі характеристик особи після вчинення кримінального правопорушення є необґрунтованим. З огляду на це законодавчу конструкцію звільнення від відбування покарання з випробуванням утворює сукупність встановлених підстав та умов.

Сьогодні серед науковців немає єдності поглядів щодо того, наскільки визначені у кримінальному законі передумови

дозволяють об'єктивно відобразити заохочувальний характер цього виду звільнення від відбування покарання. Як зазначає Ю.А. Пономаренко, випробування щодо осіб, звільнених від покарання, застосовується частіше за будь-який окремо взятий вид покарання [5, с. 17]. У контексті цієї розвідки хочеться з'ясувати, наскільки гуманним можна назвати відсутність законодавчої диференціації можливості застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням залежно від ступеня тяжкості кримінального правопорушення, за вчинення якого засуджена особа.

Формулювання умов для звільнення від відбування покарання з випробуванням має змішаний характер. У диспозиції ч. 1 ст. 75 КК України констатовано види покарань, призначення яких дозволяє ставити питання про заохочення, а саме: виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років. Окрім цього, розглядувана норма містить вказівку на два законодавчі винятки, якими є засудження за корупційне кримінальне правопорушення та порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, котрі керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Щодо першого винятку, то термін «корупційне кримінальне правопорушення» є збірним поняттям, обсяг якого утворюють чисто корупційні кримінальні правопорушення та кримінальні правопорушення, котрі належать до цієї категорії з огляду на те, що вчиняються шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. Системний аналіз санкцій статей, які є мірилом ступеня тяжкості кримінального правопорушення, дозволяє констатувати таке співвідношення видів кримінальних правопорушень у категорії «корупційні кримінальні правопорушення»: 1) 1 кримінальний проступок (ч. 1 ст. 357 КК України); 2) 22 нетяжкі злочини (ч. 2 ст. 191, ч. 1 ст. 210, ч. 2 ст. 320, ч. 2 ст. 357, ч. 1–4 ст. 354, ч. 1 ст. 364, ч. 1 ст. 364-1, ч. 1, 2 ст. 365-2, ч. 1 ст. 368, ч. 1–3 ст. 368-3, ч. 1–3 ст. 368-4, ч. 1 ст. 369, ч. 1, 2 ст. 369-2 КК України); 3) 20 тяжких злочинів (ч. 3, 4 ст. 191, ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст. 312, ч. 2 ст. 313, ч. 2 ст. 410, ч. 2 ст. 210, ч. 2 ст. 364, ч. 2 ст. 364-1, ч. 3 ст. 365-2, ч. 2, 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-4, ст. 368-5, ч. 2–4 ст. 369, ч. 3 ст. 369-2 КК України); 4) 8 особливо тяжких злочинів (ч. 5 ст. 191, ч. 3 ст. 262, ч. 3 ст. 308, ч. 3 ст. 312, ч. 3 ст. 313, ч. 3, 4 ст. 410, ч. 4 ст. 268 КК України).

Насамперед доцільно акцентувати увагу на наявній непослідовності законодавця щодо формулювання кримінально-правового впливу. Так, у п. 2-1 ч. 1 ст. 89 КК України зазначається, що особи, засуджені за вчинення кримінального проступку, визнаються такими, які не мають судимості, після відбуття покарання. Передумовою для такого зазначення є те, що суспільна небезпека вчиненого кримінального проступку є незначною, тому кримінально-правові наслідки такого кримінального правопорушення погашаються фактом відбуття покарання, тоді як відповідно до інших кримінально-правових норм особи, котрі вчинили корупційні кримінальні проступки, прирівнюються за ступенем небезпеки до осіб, які вчинили злочини, та позбавлені права клопотати про звільнення від відбування покарання з випробуванням. Така можливість може з'явитися у розглядуваній категорії осіб, якщо відповідно до ч. 2 ст. 75 КК України їх звільнення від відбування покарання з випробуванням закріплено в угоді про визнання винуватості. Хоча й це положення є суперечливим у науці кримінального права. Спрямування заохочувального вектору у бік осіб, котрі вчинили корупційні кримінальні правопорушення, Є.О. Письменський та О.П. Горох вбачають за доцільне дозволити лише щодо тих осіб, які активно сприяли провадженню кримінального провадження щодо себе або інших

осіб задля досягнення більш значущої суспільно корисної мети, пов'язаної із виявленням нових кримінальних правопорушень, їхнім припиненням або запобіганням [6, с. 302], однак така позиція враховує лише посткримінальну характеристику особи, але ігнорує законодавчо встановлену межу караності, передумовою якої є констатація певного ступеня тяжкості кримінального правопорушення. Ступінь тяжкості вчиненого діяння також відображається у загальному показнику суспільної небезпеки самої засудженої особи. Тому, знову ж таки, наполягаю на диференційованому підході щодо визначення можливості для звільнення від відбування покарання з випробуванням. Зауважу також, що всі корупційні кримінальні правопорушення за формою вини є умисними.

Наступний виняток, щодо якого є пряма заборона на звільнення – це порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, котрі керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Відповідальність за вказане діяння передбачене ст. 286-1 КК України, яка складається із чотирьох частин. Залежно від ступеня тяжкості у структурі розглядуваної статті є 1 нетяжкий злочин (ч. 1 ст. 286-1 КК України), 2 тяжкі злочини (ч. 2, 3 ст. 286-1 КК України) й 1 особливо тяжкий злочин (ч. 4 ст. 286 КК України). Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286-1 КК України, є складною, що виражається в умисному ставленні до кримінально-протиправного діяння та необережністю щодо наслідків. Зазвичай такі кримінальні правопорушення відносять до категорії необережних.

Отож, із системного тлумачення змісту ч. 1 ст. 75 КК України можна зробити висновок, що заборона на застосування звільнення від відбування покарання з випробування щодо окремих тяжких та особливо тяжких злочинів все ж існує. Вона не залежить від строку чи розміру призначеного покарання, тобто є абсолютною.

Окремо слід зупинитися на визначенні змісту підстав для звільнення від відбування покарання із випробуванням. Можливо, саме у процесі їх урахування суди беруть до уваги ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення. Суди мотивують свої рішення про застосування звільнення від відбування покарання врахуванням тяжкості кримінального правопорушення, особи винного та інших обставин справи. Таке формулювання не надто відповідає принципу юридичної визначеності термінології кримінального закону. Цьому не сприяє оціночність використовуваних понять, а також відкритий перелік таких обставин. Все це створює занадто широкі можливості для суддівського угляду. Можливо, це і є однією із причин такої масовості постановлення обвинувальних вироків зі звільненням від відбування покарання з випробуванням.

Водночас рішення суду про звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням має бути належним чином мотивованим. Врахування тяжкості вчиненого кримінального правопорушення не може бути проведено без встановлення відповідності його до одного із видів кримінальних правопорушень, які передбачено законодавчою класифікацією згідно зі ст. 12 КК України, однак визначення категорії кримінального правопорушення у цьому процесі є дуже номінальним. Підставою для звільнення від відбування покарання відповідно до ст. 75 КК України є призначення певних видів покарання. Санкція статті, яка передбачає вчинене кримінальне правопорушення, може містити декілька основних альтернативних покарань, із яких суд обирає необхідне та достатнє для виправлення особи та попередження вчинення нею кримінальних правопорушень у майбутньому. Суд не обмежений лише найбільш суворим видом покарання, передбаченим у санкції статті, яке впливає на визначення ступеня тяжкості кримінального правопорушення. Тобто

за вчинення тяжкого злочину, наприклад, суд цілком може призначити покарання у виді п'яти років позбавлення волі. Це стає можливим шляхом врахування під час призначення покарання як загальних, так і спеціальних засад, передбачених у кримінальному законі, однак призначення покарання у такому виді та строку не змінює його категорію відповідно до тої, яка визначена у ст. 12 КК України. Саме тому не підтримується позиція про те, що, якщо в санкції статті Особливої частини КК України передбачено покарання у виді позбавлення волі в розмірах, що одночасно стосуються різних категорій злочинів, питання про категорію вчиненого злочину має вирішуватися, виходячи з розміру призначеного судом покарання [7, с. 239]. Прерогативою визначити ступінь тяжкості кримінального правопорушення має бути наділений законодавець, а не суд. Відповідно до ч. 3 ст. 3 КК України кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом. Якщо суд вважає за доцільне призначити покарання найменш суворе з тих, які альтернативно визначені у санкції статті, або призначити його у нижній межі, яка тут встановлена, то це не означає, що слід ігнорувати інші кримінально-правові наслідки, пов'язані із кримінальним правопорушенням встановленого ступеня тяжкості.

Окрім законодавчо встановленого ступеня тяжкості кримінального правопорушення, акт правозастосовного тлумачення орієнтує суди враховувати індивідуальний ступінь тяжкості кримінального правопорушення й обставини його вчинення – форму вини, мотив і мету, спосіб, стадію вчинення, кількість епізодів злочинної діяльності, роль кожного зі співучасників, характер і ступінь наслідків, що настали, тощо [8]. Проведений аналіз деяких судових рішень щодо звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів дозволяє зробити висновок, що суди не надто ретельно переймаються питанням врахування ступеня тяжкості вчиненого злочину саме щодо можливості застосування заохочувального заходу. Такі обставини в обвинувальних вироків вважаються встановленими у процесі призначення покарання й окремо під час вирішення питання про звільнення не обговорюються. Схожого висновку дійшов О.П. Горох, котрий зазначає, що «суди перших інстанцій у мотивувальних частинах рішень про застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням за тяжкі корисливі злочини проти власності обмежуються лише формальною вказівкою на те, що вони врахували «ступінь тяжкості вчиненого злочину». Суди зазвичай не пояснюють у рішеннях, які саме обставини характеризують індивідуальний ступінь тяжкості вчиненого злочину, як вони вплинули на прийняте рішення» [9, с. 86].

Редакцію ч. 1 ст. 75 КК України слід розуміти таким чином, що прийняття рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням – це індивідуальний процес, який має відбуватися за встановленими правилами окремо від процесу призначення покарання. Так, засудженому може бути призначено покарання, наприклад, за нижньою межею позбавлення волі на певний строк, але це може бути особливо тяжкий злочин, у зв'язку з чим слід ретельно обмірковувати доцільність застосування звільнення. Підстави, передбачені ч. 1 ст. 75 КК України, мають бути враховані комплексно, тому врахування ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення слід поєднувати з ознаками, які характеризують особу винного, та іншими обставинами справи. І хоча кримінальне законодавство не обмежує суд у повторному застосуванні звільнення від відбування покарання з випробуванням особи, котра вчинила нове кримінальне правопорушення після звільнення від призначеного покарання, все ж це не є керівництвом до дії в кожному конкретному випадку.

Зроблений вище висновок про те, що фактично у кримінальному законі встановлено обмеження на засто-

сування звільнення від відбування покарання з випробуванням не лише за вчинення злочинів, але і кримінальних проступків, то слід дещо звужити рамки судового угляду щодо безпрецедентного застосування цього заохочувального заходу у разі засудження за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Думається, що врегулювати цю ситуацію можна лише законодавчим шляхом:

– встановити, що для осіб, засуджених за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, іспитовий строк становитиме п'ять років;

– обмежити можливість застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням для осіб, які вчинили нове кримінальне правопорушення під час іспитового строку, а також для тих осіб, котрі були раніше засуджені за вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

Висновки. Передбачення у кримінальному законі поряд із покаранням заохочувальних заходів спрямоване на виконання спільного завдання забезпечення охорони прав і свобод людини та інших правоохоронюваних інтересів,

а також попередження вчинення кримінальних правопорушень. Застосування кожного із цих заходів слід підпорядковувати чітко встановленому порядку. Жодним чином не має відбуватися підміна одного заходу іншим. Проведена наукова розвідка дозволила констатувати, що законодавчі межі для звільнення від відбування покарання з випробуванням є надто широкими, що не відповідає завданням кримінального закону. В одних випадках встановлена чітка заборона щодо застосування заохочувальних заходів до осіб, засуджених за кримінальні проступки та злочини, в інших – необґрунтовано без урахування ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення приймаються тисячі судових рішень про звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Це створює у суспільстві загальне почуття безкарності та нівелює значення кримінальної відповідальності як основного заходу кримінально-правового впливу. Законодавча конструкція звільнення від відбування покарання з випробуванням потребує змін!

ЛІТЕРАТУРА

1. Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням (Токійські правила) від 14 грудня 1990 р. / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_907#Text (дата звернення: 21.04.2021).
2. Аналіз стану здійснення судочинства судами кримінальної юрисдикції у 2017 р. / Відділ аналізу судової статистики судів кримінальної юрисдикції правового управління (III) департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду / Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Analiz_krum_sud_2017.pdf (дата звернення: 21.04.2021).
3. Аналіз здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2018 р. / Відділ аналізу статистики у кримінальних справах правового управління (III) департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду / Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_statistika_kriminal_2018.pdf (дата звернення: 21.04.2021).
4. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2019 р. / Опрацьовано статистичні дані Державної судової адміністрації України, Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду / Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_Krumin_sudu_pravoporog_2019.pdf (дата звернення: 21.04.2021).
5. Пономаренко Ю.А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2021. 47 с.
6. Письменський Є.О., Горох О.П. Про напрями сучасного реформування кримінального законодавства України у сфері звільнення від покарання. *Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України* : матеріали міжнар. конф., м. Харків, 17–19 жовтня 2019 р. / редкол. : В.Я. Тацій, А.П. Гетьман, Ю.В. Баулін та ін. Харків : Право, 2019. С. 297–304.
7. Киричко В.М. Категорія «суспільна небезпечність» в новій редакції Кримінального кодексу України. *Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України* : матеріали міжнар. конф., м. Харків, 17–19 жовтня 2019 р. / редкол. : В.Я. Тацій, А.П. Гетьман, Ю.В. Баулін та ін. Харків : Право, 2019. С. 235–239.
8. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text> (дата звернення: 21.04.2021).
9. Горох О.П. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за тяжкі корисливі злочини проти власності: проблеми судової практики. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 1. С. 84–91.